

тања живота, „менталитет“, како пишу у југословенској литератури, коју смо ми почели изучава-ти тек посљедњих десетина година и чију важност, на жалост, још тако мало познајемо. Ј. В. Иванова с правом назива јавно мњење најважнијим регулатором унутрашњег живота Албанаца. Овдје ми прилазимо још једној доброј страни књиге: њеном доприносу изучавању социјалне психологије балканског друштва, Аутор изbjегава да то помене, али то не мијења ствар. Књига је пуна материјала који омогућава да се ствари слика унутрашњег живота Албанца — планинштака XIX вијека. Овдје постоје и животне ситуације, и језичка карактеристика („друштвени ауторитет јавно

изговорене ријечи“ — стр. 123), и, на крају, норме обичајног права, чије је исцрпно истраживање била основа овога рада. Користећи се овим материјалом, балканологија добија могућност за аналогичу са другим друштвима на Балкану, чији је степен стагнације био такође велики.

Озбиљно замишљена и аргументована доказима, изванредно написана књига Ј. В. Иванове, на тај начин, не само што рјешава постављене проблеме већ и позива читаоца на различите аналогиче. А зар то није доказ њеног успјеха?

М. М. Фрајденберг

С руског превео:
Радоман Јовановић

Митра Ђуришић, СЕДМА ОМЛАДИНСКА

Војноиздавачки завод, Београд 1973

Новембра 1973. године у издању Војноиздавачког завода изашла је монографија пуковника ЈНА Митра Ђуришића *Седма омладинска, односно Седма црногорска омладинска бригада „Будо Томовић“*, како гласи њен други наслов, дат на почетку књиге. Војноиздавачки завод, у едисији „Ратна прошлост наших народа“, објавио је до сада велики број књига, међу којима и неколико десетина монографија јединица НОВ и ПО Југославије. Монографија Митра Ђуришића једна је од бољих ове врсте. Уједно, то је и прва монографија о црногорским бригадама писана на научној основи. У Митру Ђуришићу 7. црногорска омладинска бригада наша је обрађивача, који је за њу емотивно везан као њен припадник од првих дана и који је истовремено познати војни историчар. Та емотивна везаност била је несумњиво један од основних мотива који су Ђуришића определијели да приступи обради ове, по времену настанка млађе али прослављене црногорске бригаде, а његово искуство у раду ове врсте гарант за квалитет монографије. Ђуришић се, истина, прете-

жно бавио ранијом историјом (период балканских и првог свјетског рата), али и темама из народноослободилачког рата 1941—1945. Монографија о 7. омладинској бригади му је до сада најзапаженији рад из тематике НОР-а.

Сваки историчар је свјестан колико је тешко написати монографију о било којој бригади НОВЈ, нарочито о оним тренуцима из живота и рада бригада који нијесу значили борбу а ипак су били врло значајни за борбу, прије свега кроз процес уздизања борачког и руководилачког састава и васпитања и челичења кадрова. Писати само о борбама, макар колико комплексно, недовољно је, јер су бригаде биле и прворазредна школа кадрова за ново социјалистичко друштво које се рађало. А у документима и сјећањима остали су сачувани, толико-колико сачувани, углавном само подаци о борбеним активностима јединица НОВЈ. Управо зато мало има монографија о бригадама НОВЈ. Митра Ђуришића нијесу омеље тешкоће да приступи обради 7. црногорске омладинске бригаде онако како је то објективно и субјективно било могуће.

Монографија *Седма омладинска*, са илустрацијама, има 284, а са прилозима на крају 344 стране. Основни текст подијељен је на два дијела: први, који се односи на период од оснивања бригаде крајем 1943. године до ослобођења Црне Горе 1945. године и други дио, од ослобођења Црне Горе па до коначног ослобођења Југославије. Међутим, за композицију књиге од већег значаја је подјела на поглавља, извршена по хронолошком и проблемском критеријуму. Не рачунајући увод, тих поглавља има 15. У уводу је дат краћи преглед војно-политичке ситуације у Црној Гори крајем 1943. године и објашњени општи услови у којима је поникла 7. црногорска омладинска бригада. У даљем тексту основна пажња поклоњена је Бригади, с тим што је аутор редовно водио рачуна да је правилно лоцира у шири ток збивања. Сем војним активностима, аутор је одређену пажњу поклонио и другим, нарочито културно-просвјетним и политичко-васпитним активностима. Једно поглавље, које се односи на период када је Бригада имала нешто дужи предах у борби, посвећено је искључиво овим активностима.

Основна и најзначајнија била је свакако борбена активност Бригаде, која је у књизи прегледно и на убједљив начин приказана. Поред документационе основе на којој је књига заснована, томе је допринио и ауторов стил, који материју чини још више занимљивом и лакоом за читање.

Седма бригада формирана је од припадника народноослободилачког покрета из разних крајева Црне Горе. Руководећи састав даље су углавном 4. и 5. црногорска бригада. Први мјесеци живота и рада Бригаде протекли су у стицању борбених искустава, јер су огромну већину бораца чинили младићи и дјевојке који су први пут ступили у оружану борбу. Први већи ватрени окршај Бригада је доживјела у првој половини априла 1944. године, приликом неуспјелог напада јединица 2. ударног корпуса на непријатељ-

ске гарнизоне у долини ријеке Зете. Том приликом Бригада је имала 17 мртвих и 60 рањених. Непун мјесец касније, у борбама за ослобођење Берана, 7. бригада показала је знатно више смалажљивости, односно њени борци више умјешности и дисциплине у борби, што је резултирало побједом над непријатељем, који је разбијен и протјеран, уз губитке од више стотина мртвих и рањених.

Раст Бригаде у квалитативном смислу и даље је настављен. Средином 1944. године она је добијала ласкаве оцјене надређених штабова и команданата. Четрнаестог јула, приликом дефилеа испред трибине у Колашину, на којој су стајали највиши војни и политички руководиоци Црне Горе и представници страних војних мисија, Бригада је добила оцјену Пека Дапчевића да је једна од најдисциплинованијих бригада 2. корпуса, а недјељу дана касније Политодјел 3. дивизије је извјештавао да се Бригада може „рачунати у ред бољих јединица наше војске“. Такве оцјене она је потврдила новим изванредним успјесима, које је постигла августа 1944. године у тзв. Дурмиторској операцији. Највећи њен успјех у овој операцији представљало је уништење тзв. Гвозденог пука Павла Ђуришића на Крнову. Уз сопствене губитке од само 1 мртвог и 6 рањених, Бригада је избацила из стоја близу 1000 војника овога пука (преко 350 убила, још већи број ранила и 180 заробила), који је тада престао да постоји као посебна четничка формација.

Седма омладинска је била већ надалеко позната и прослављена бригада НОВЈ. Њени руководећи кадрови су у све већој мјери ишли у друге јединице НОВЈ, за војне и политичке старјешине, а на њихова мјеста су долазили борци (из Бригаде) који су се посебно истакли по храбрости, издржљивости и дисциплини. У исто вријеме Бригада је попуњавана новим борцима, међу којима је све више било и оних који су до тада служили у непријатељским

формацијама. Почетком 1945. године имала је 1661 бораца, око два пута више него приликом формирања. Међу борбама које је последије Крнова водила ваља посебно истаћи једномјесечне борбе у Санчаку средином јесени 1944. године, затим ангажовање у завршним борбама за ослобођење Црне Горе, и, на крају, учешће у борбама за коначно ослобођење Југославије, почев од Сарајевске операције па до борби последије капитулације Њемачке на сјеверозападу наше земље у којима је дефинитивно окончан отпор њемачког окупатора и похватан или убијен највећи број његових сарадника у рејону Зиданог Моста. Све те, као и све друге борбе које је Бригада водила, нашле су мјеста у књизи *Седма омладинска*.

Аутор је покљонио пажњу и истакнутим борцима и руководиоцима Бригаде и значајнијим кадровским промјенама. Нарочито се кроз описе у књизи на више мјеста истиче горастасна фигура народног хероја Ника Стругара, команданта Бригаде и већ одраније прослављеног команданта у 4. црногорској пролетерској бригади, затим истакнута фигура народног хероја Петра Војводића, једног од команданата батаљона, и других личности. На више мјеста истакнуте су подвизи или разне згоде и незгоде појединих бораца, за шта је аутор већином користио текст у напоменама. Квалитету књиге допринијеле су несумњиво и скице (11) и документарне фотографије (23). У књизи, наравно, није пропуштено да се каже и о неуспјесима које су Бригада или поједини њени дјелови имали у неким борбама, да се укаже на недостатке у организацији неких служби и сл.

На крају књиге су прилози. Поред уобичајеног (извори и литература, регистар личних имена, географских назива и војних јединица и садржај), ту се налази и списак погинулих бораца 7. црногорске омладинске бригаде „Будо Томовић“, који је посебан доказ ауторовог напора да својој књизи подигне вриједност и да је још више приближи читаоцу, по-

себно оном који је личним доприносом, својим или чланова његове породице, везан за ову бригаду. Списак садржи податке о години и мјесту рођења погинулих, за највећи број њих о чети или батаљону у којима су се налазили, и датуму и мјесту гдје су погинули. Према том списку, који је вјероватно непотпун, у 7. црногорској омладинској бригади је од њеног оснивања до краја рата погинуло 439 бораца.

Мада се из напомене на крају углавном види како се до списка дошло, а из напомена везаних за основни текст и то да је аутор контактирао са многим преживјелим борцима и руководиоцима Бригаде и користио њихова сјећања и изјаве, штета је ипак што књига нема предговор у коме би био изложен ауторов истраживачки поступак, који је свакако био много сложенији него што напомене кажу. То би, поред осталог, послужило као искуство за оне који се буду бавили сличним темама.

Добро је што преживјели борци и руководиоци 7. црногорске омладинске бригаде намјеравају да издају зборник сјећања о својој бригади, о њеним борбама и истакнутим побједницима, о погинулим друговима и сл. У зборнику ће бити изложене многе појединости које у књизи нијесу могле бити саопштене, али које ће у сваком случају представљати корисну надопуну књиге, односно које ће још више употпуњити слику о 7. црногорској омладинској бригади. Посебно тај зборник сјећања може бити користан за употпуњавање списка погинулих бораца 7. бригаде, за шта се пледира и у књизи *Седма омладинска*.

При објављивању двију публикација о 7. омладинској бригади поступак је могао бити и обрнут: прво зборник сјећања, па монографија. Ипак, очекивати је да ће и овакав поступак постићи исти крајњи циљ. Он, уосталом, са своје стране свједочи о самопоздању аутора *Седме омладинске* и олакшава посао онима који ће радити на зборнику сјећања.

Б. Вујовић